

ZiKo-Vo

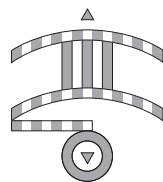
ZIKO: Kindvolgsysteem voor baby's en peuters
'Achtergrond en praktijksuggesties'

ACHTERGROND EN PRAKTIJCSUGGESTIES

ZiKo-Vo

ZiKo: Kindvolgsysteem
voor baby's en peuters

CEGO Publishers

Colofon

Titel: ZiKo: Kindvolgsysteem voor baby's en peuters – Achtergrond en praktijksuggesties

Auteurs: Ferre Laevers, Mieke Daems, Griet De Bruyckere, Bart Declercq, Kristien Silkens, Gerlinde Snoeck

Tekeningen: Kathleen Amant

Opmaak: Alibee

© 2008, CEGO Publishers, Schapenstraat 34, 3000 Leuven, Belgium

ZiKo-Vo werd ontwikkeld door het Expertisecentrum ErvaringsGericht Onderwijs (K.U.Leuven)

Schapenstraat 34, B-3000 Leuven

T +32 (0)16 32 57 40

F +32 (0)16 32 57 91

cego@ped.kuleuven.be

www.cego.be

ZiKo-Vo kwam tot stand met de steun van Kind & Gezin.

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de uitdrukkelijk bij de wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Eerste druk, eerste oplage: 2008

ISBN 978-90-78765-71-4

D/2008/5138/83

NUR 130

ACHTERGROND EN PRAKTIJSUGGESTIES

ZiKo-Vo

ZiKo: kindvolgsysteem voor baby's en peuters

PROJECTLEIDER

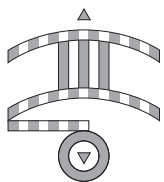
FERRE LAEVERS

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKERS

MIEKE DAEMS, GRIET DE BRUYCKERE, BART DECLERCQ, KRISTIEN SILKENS, GERLINDE SNOECK

ZiKo-Vo werd ontwikkeld door het Expertisecentrum ErvaringsGericht Onderwijs (K.U.Leuven).

ZiKo-Vo kwam tot stand met de steun van Kind & Gezin.

CEGO Publishers

Kind & Gezin
kind is koning

INHOUD

Woord vooraf	5
1 Procesgerichte benadering	6
1.1 Kijken naar kwaliteit	6
1.2 Opbouw van het volgsysteem	6
1.3 Bouwstenen	8
1.4 Visie op ontwikkeling	9
1.5 Over de aanpak	12
2 Wat levert ZiKo-Vo op?	13
3 Suggesties bij het invoeren van het volgsysteem	14
3.1 In kleine stappen werken	14
3.2 Planning	14
3.3 Periode van uitproberen	14
3.4 Voor ondersteuning zorgen	15
3.5 Integratie met de eigen visie is noodzakelijk	15
3.6 Ouders	15
4 Aandachtspunten bij de ondersteuning van de begeleider	17
4.1 Welbevinden en betrokkenheid, ook bij de begeleider	17
4.2 Weerstand	17
4.3 Differentieer	18
4.4 Begeleiders doorlopen een proces	18
4.5 Motiveren	19
4.6 Belang van goede vorming en training	19
5 Om een stapje verder te gaan	20
6 Conclusie	21
7 Bijlagen	22
7.1 Wat is welbevinden?	23
7.2 Wat is betrokkenheid?	24

Systematische opvolging

De regelgeving vraagt dat het pedagogisch beleid van opvangvoorzieningen rekening houdt met de individuele draagkracht van kinderen en ervoor zorgt dat kinderen met specifieke noden de passende zorg en aandacht krijgen. Van daaruit adviseert Kind & Gezin dat kinderen in de opvang geobserveerd en in hun ontwikkeling gevolgd worden. Dat betekent aandacht voor behoeften in de verschillende ontwikkelingsdomeinen, maar ook voor het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen. Kwaliteitsvolle opvang wil op die manier instaan voor de maximale ontplooiing van ieders mogelijkheden, voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling en voor onderlinge verbondenheid.

ZiKo-Vo als antwoord

ZiKo-Vo (*ZiKo: kindvolgsysteem voor baby's en peuters*) is een systeem waarmee je elk kind systematisch kunt opvolgen en de aanpak kunt afstemmen op zijn ontwikkeling. Het is een vervolg op het ZiKo-instrument dat in 2004 door ECEGO ontwikkeld werd voor alle opvangsituaties.

ZiKo-Vo biedt een antwoord op de vragen van de familiale, kleinschalige opvang. Het richt zich in de eerste plaats tot onthaalouders, maar is ook bruikbaar in andere opvangsituaties voor baby's en peuters, zoals kinderdagverblijven en mini-crèches.

Materiaal

Het volgsysteem is in verschillende testfases uitgeprobeerd bij 52 begeleiders en hun verantwoordelijken en bij ouders van kinderen in de opvang. In het uiteindelijke resultaat is rekening gehouden met hun feedback.

ZiKo-Vo bestaat uit vijf onderdelen:

- 1) een praktische handleiding, waarin je te weten komt hoe je het volgsysteem kunt invullen;
- 2) invulbladen om portretten van kinderen te maken;
- 3) 'aanpakfiches' met tips voor het verbeteren van je werking;
- 4) een brochure met informatie voor de ouders, zodat ook zij weten wat het volgsysteem inhoudt;
- 5) deze handleiding met achtergrondinformatie en praktijksuggesties.

Voor wie zijn de onderdelen bestemd?

De praktische handleiding, de invulbladen met de portretten en de aanpakfiches zijn bestemd voor de persoon die de kinderen opvangt: de begeleider. Met 'begeleider' bedoelen we zowel mannen als vrouwen werkzaam in de kinderopvang.

De brochure is bedoeld om uit te delen aan de ouders en deze handleiding richt zich tot de verantwoordelijke.

Hulp nodig bij het leren werken met ZiKo-Vo?

Voor meer toelichting en hulp bij het invoeren van ZiKo-Vo kun je terecht bij ECEGO.

Je vindt hierover informatie op de websites van ECEGO (www.cego.be) en Kind & Gezin (www.kindengezin.be).

1 PROCESGERICHTE BENADERING

1.1 KIJKEN NAAR KWALITEIT

ZiKo-Vo stelt de beleving van kinderen centraal. Het biedt een stramien om gericht te observeren en van daaruit acties te ondernemen die aansluiten bij de beleving en de ontwikkeling van elk kind.

Het uitgangspunt van het systeem blijft de vraag: *Hoe goed voelt dit kind zich in de opvang (welbevinden) en hoe geboeid is het bezig (betrokkenheid)?*

Wanneer je als begeleider het systeem regelmatig gebruikt, zullen welbevinden en betrokkenheid centraal komen te staan in je werken met kinderen. Op die manier krijg je automatisch heel wat informatie over je eigen aanpak. Je kunt vaststellen wanneer je aanpak aansluit bij de beleving van het kind, wat het welbevinden en de betrokkenheid van het kind vergroot, op welke manieren je het kind in zijn ontwikkeling kunt stimuleren ... Het versterkt je als begeleider en alle kinderen zullen daarvan profiteren. Je werkt ervaringsgericht omdat je aansluit bij de beleving van het kind.

1.2 OPBOUW VAN HET VOLGSYSTEEM

Dit systeem wil het kind als geheel meenemen: zijn beleving én zijn ontwikkeling. De begeleider vult stap voor stap een portret van het kind in. Allereerst kijkt hij naar hoe het kind het maakt in de opvang. Als het zich goed voelt (welbevinden) en intens bezig kan zijn (betrokkenheid), weet de begeleider dat zijn aanpak aansluit bij wat het kind nodig heeft. De begeleider bekijkt ook of het kind in ontwikkeling is. Tot slot noteert hij hoe het kind ondersteund kan worden. Alle informatie over de manier waarop deze stappen concreet ingevuld kunnen worden, staat in de praktische handleiding.

Het 'kindportret' invullen verloopt in 7 stappen.

STAP 1: Welbevinden en betrokkenheid

De begeleider noteert in de ballonnen zijn algemene inschatting van het welbevinden en de betrokkenheid van het kind.

STAP 2: Een algemene indruk

De begeleider geeft in het hoofd van de figuur het beeld weer dat hij van het kind heeft.

STAP 3: Spel en relaties

In de buik van de figuur noteert de begeleider zijn meer gedetailleerde kijk op welbevinden en betrokkenheid.

STAP 4: Ontwikkeling

In de acht kaders rondom het kind omschrijft de begeleider de stappen die het kind gezet heeft in zijn ontwikkeling.

STAP 5: Vragen aan ouders

De begeleider heeft de mogelijkheid om vragen aan de ouders te stellen. Die kan hij in de benen van de figuur noteren. De ouders kunnen hun antwoorden op het scheurblaadje schrijven. Ze kunnen het portret ook aanvullen met hun bevindingen.

STAP 6: Acties

De begeleider formuleert de concrete acties die hij plant om welbevinden, betrokkenheid en ontwikkeling van het kind te ondersteunen en te stimuleren in het kader onderaan.

STAP 7: Het gesprek met de ouders

Om het doel en de inhoud van het portret zo duidelijk mogelijk te maken, bespreekt de begeleider het met de ouders voor hij het met hen meegeeft.

1.3 BOUWSTENEN

Het volgsysteem heeft drie grote bouwstenen. Welbevinden en betrokkenheid zijn indicatoren voor de beleving van het kind. Daarnaast geven acht ontwikkelingsdomeinen weer waar het kind in zijn ontwikkeling staat.

Welbevinden

Kinderen met een hoog welbevinden voelen zich prima in hun vel. De hoofdtoon van hun bestaan is genieten. Ze beleven plezier, hebben deugd aan elkaar en aan de dingen. Ze stralen vitaliteit en tegelijk ontspanning en innerlijke rust uit. Ze stellen zich open en ontvankelijk op voor wat op hen afkomt. Ze zijn spontaan en durven zichzelf te zijn. Welbevinden gaat gepaard met zelfvertrouwen, een sterk zelfwaardegevoel en weerbaarheid. Het fundament is het in voeling zijn met zichzelf, het contact hebben met de eigen gevoelens en ervaringen.

Betrokkenheid

Betrokkenheid laat zich herkennen aan:

- een hoge concentratie, een opgeslorpt, ‘tijdvergeten’ bezig-zijn;
- een sterke motivatie die van binnenuit komt en zichtbaar is in gedrevenheid;
- een grote mate van aanspreekbaarheid voor wat de omgeving te bieden heeft, een open instelling;
- een intense mentale activiteit en indringende ervaring;
- een sterke voldoening die voortvloeit uit de bevrediging van de exploratiedrang;
- een zich bewegen aan de grens van de eigen mogelijkheden.

Betrokkenheid is dé voorwaarde voor ontwikkeling in de diepte.

De bijlagen bij deze handleiding geven meer achtergrondinformatie over welbevinden en betrokkenheid.

Ontwikkelingsdomeinen

In het volgsysteem kijkt de begeleider niet alleen naar welbevinden en betrokkenheid. Hij gaat ook na welke stappen het kind in zijn ontwikkeling gezet heeft. Dat doet hij aan de hand van deze acht ontwikkelingsdomeinen.

1 Grote motoriek

Bewegingen waarbij je je hele lichaam, je armen of je benen gebruikt: je hoofd oprichten, kruipen, zonder steun rechtzitten of op je benen staan, stappen, op een stoel kruipen, een bal gooien en opvangen ...

2 Kleine motoriek

Het gebruiken van handen en vingers: een speeltje nemen, aan een touw trekken, in je handen klappen, een kruimel oprapen, rondjes tekenen met een potlood, een puzzelstuk inleggen ...

3 Taal

Duidelijk maken wat je wilt, voelt of denkt en kunnen begrijpen wat anderen zeggen: met brabbelen of woordjes reageren op anderen, klinken en woorden nazeggen, benoemen van wat je ziet, een verhaal volgen, zelf bij de prenten vertellen ...

4 Ontdekken van de wereld

Onderzoeken en ervaren hoe de dingen zijn: hoe ze eruit zien, hoe ze aanvoelen en smaken, hoe ze in elkaar zitten en wat je ermee kunt doen. Ondervinden dat een steen hard is, een bal rolt, dat deuren opengaan, wat regen en sneeuw is, welk geluid een hond maakt ...

5 Sociale ontwikkeling

Je in anderen kunnen inleven. Aanvoelen of iemand blij, boos of verdrietig is, begrijpen hoe dat komt en daardoor ook juist kunnen reageren: lachen als iemand anders lacht, een ander kindje troosten door een speeltje te geven, beseffen dat er regels zijn ...

6 Verstandelijke ontwikkeling

Verbanden leggen, dingen door hebben, het 'slim' bekijken: weten dat papa er is als de voordeur opengaat, potjes van groot naar klein in elkaar passen, alleen de ronde blokken uit de doos halen, nog precies weten hoe het verhaal ging, wie er gisteren was ...

7 Goed in je vel zitten

Zelfvertrouwen uitstralen, er meestal ontspannen bijlopen, met volle teugen kunnen genieten, graag bij andere kinderen en volwassenen zijn en pijnlijke ervaringen snel te boven komen.

8 Zelfsturing

Op ideeën komen en initiatief nemen, weten wat je wilt en de stappen zetten die nodig zijn om dat te bereiken. Je plan kunnen trekken (een boekje willen 'lezen', weten welk je wilt (het poezenboek), naar het rek gaan, het boek vinden en je gezellig installeren).

1.4 VISIE OP ONTWIKKELING

Kinderen ontwikkelen zich vaak verschillend van elkaar. Met uitzondering van enkele mijlpalen in ieders ontwikkeling is het dan ook moeilijk vooraf vast te leggen wat een kind op een bepaalde leeftijd 'moet' kunnen.

Michel Vandenbroeck gebruikt het internet als metafoor voor ontwikkeling: *Aan het wereldwijde web is geen begin of einde. Als je erop gaat, zit je er meteen middenin. Je staat nooit aan de poort, met een klik zit je erin en heb je toegang tot alles. Als je dat nu toepast op de ontwikkeling van kinderen, kun je stellen: we kunnen het misschien nooit helemaal begrijpen, we hebben geen schematisch overzicht, maar we kunnen er altijd middenin stappen.* (p. 77, uit Boudry, C. & De Weerd, H. (2008). Ontvlambare vingers. SWP.)

Het gehele kind

Dit volgsysteem biedt met het portret op één blad een overzicht van de stappen die het kind in zijn ontwikkeling gezet heeft. Het portret wordt om de twee maanden ingevuld. Na verloop van tijd krijg je een beeld van de ontwikkeling van elk kind en zie je welke evolutie het doorgemaakt heeft. Zo kun je vaststellen dat kinderen zich elk op hun eigen manier ontwikkelen. Het zelfvertrouwen van kinderen kan bijvoorbeeld langs totaal andere wegen groeien. Een kind loopt misschien nog niet, maar kent al wel veel woorden. Dat helpt het om zijn mannetje te staan. Een ander kind van dezelfde leeftijd loopt al een tijdje en klautert graag. Door constant uit te proberen waar het op kan en waar nog niet, vergroot het ook zijn zelfvertrouwen.

Daarnaast bekijkt het volgsysteem elk ontwikkelingsdomein als één samenhangend geheel en niet als een optelsom van losse vaardigheden. Het doet je kijken naar de kern van een domein: *Waarover gaat dit?* Of een kind nu een vorm in een puzzel legt of een deksel op een kookpotje past, maakt op zich niets uit: het maakt dezelfde beweging met zijn hand. Het gaat om kleine motoriek. Zo leg je de focus op wat het kind al kan, niet op wat het nog niet verworven heeft.

Werken vanuit de beleving van het kind

Het werken vanuit verschillende deelvaardigheden (bv. kunnen rollen, tweewoordzinnen kunnen zeggen ...) houdt het risico in dat je enkel observeert en controleert wat op je lijst staat. Zo dreigt de kern van het ontwikkelingsdomein verloren te gaan. Op zo'n lijst staat bijvoorbeeld dat een kind moet kunnen puzzelen om aan te tonen dat zijn kleine motoriek in orde is. In dat geval kijkt een begeleider mogelijk enkel naar het puzzelen en zal hij dat elk kind ook laten doen of oefenen.

Als je loskomt van zo'n lijst én nagaat waar de interesses van de kinderen liggen, merk je beter hoe elk kind zijn kleine motoriek oefent. Het ene kind zal dit domein verder ontwikkelen omdat het graag in de zandbak speelt en zandtaartjes maakt, een ander omdat het plezier vindt in tekenen en een derde omdat het zijn best wil doen om niet te morsen tijdens het eten.

Als je een kind wilt stimuleren, is het aangegeven om in te gaan op zijn interesses. Een kind dat ergens (betrokken) mee bezig is, is zich in dat domein aan het ontwikkelen. In welk tempo en met welke vaardigheden het bezig is, maakt dan eigenlijk niet zoveel uit. Een voorbeeld: een kind kruipt nog niet, maar trekt zich sinds kort wel overeind. Je kunt je dan vragen stellen bij het kruipen, maar het feit dat het evolueert binnen het domein van de grote motoriek, wijst erop dat het de goede richting opgaat.

Systematisch

Omdat je bij het invullen van het portret systematisch de acht domeinen overloopt, ben je telkens weer verplicht om over elk domein na te denken. Daardoor ga je dingen zien die je anders niet meteen zouden opvallen. Je ziet een kind stappen zetten op het gebied van 'de wereld ontdekken', waar je vroeger dacht dat het 'zomaar wat aan het prutsen' was. Omdat je je bewust bent van elk van deze domeinen, ga je het spel van het kind anders bekijken en misschien (nog) meer waarderen.

Deze manier van kijken geeft je ook extra ideeën voor je aanpak: ander spelmateriaal, andere tussenkomsten, misschien een aanpassing van regels of grenzen ...

Elk kind heeft talenten

Het systeem wil de aandacht vestigen op de 'talenten' van het kind. De ontwikkeling van elk kind volgt een eigen weg. Het ene kind zal eerst praten, het andere loopt dan weer heel vlug. Ieder kind heeft ook eigen sterke kanten. Het hoeft daarvoor niet 'afgemeten' te worden aan andere kinderen. Een kind wordt in dit systeem niet vergeleken met leeftijdgenoten, wel met zichzelf. De vraag is dus niet: *Hoe goed doet dit kind het al?* maar wel: *Wat doet dit kind (goed), waar is het sterk in?* Bij het invullen kun je je voor elk domein afvragen: *Wat begint dit kind nu te doen en te kunnen?* Zo vertrek je vanuit de sterktes van kinderen, niet vanuit hun tekorten.

Begeleiders, ouders en verantwoordelijke krijgen zicht op wat een kind op een gegeven moment weet, kan en begrijpt van wat het eerst nog niet wist, kon of begreep. Je benut de sterktes en interesses van het kind om het ook in de andere domeinen te stimuleren. Een kind dat graag bezig is met auto's, zal zijn kleine motoriek makkelijk oefenen met speelgoedauto's. Met een boekje over auto's en andere voertuigen stimuleer je zijn taal- en verstandelijke ontwikkeling, met een loopauto of grote tractor zijn grote motoriek. Als je zo'n kind voertuigen met (telkens andere)

wielen en banden geeft of samen auto's over een parcours met hellingen laat rijden, help je het de wereld ontdekken.

Bij vragen en zorgen

Dat wil niet zeggen dat het nooit mis kan gaan. De ontwikkeling van sommige kinderen, of van sommige domeinen, kan trager verlopen dan normaal. Met dit systeem zul je ook deze kinderen kunnen opvolgen. Door het kind op regelmatige tijdstippen individueel te volgen krijg je een zicht op zijn specifieke ontwikkelingsbehoeften.

Hier ligt de nadruk op het in vraag stellen, niet op het stellen van een diagnose. Van de begeleider wordt niet verwacht dat hij een ontwikkelingspsycholoog is die een diagnose maakt van elk kind. De begeleider ziet de kinderen van zijn opvang wel op heel verschillende manieren en momenten. Dat maakt hem een expert, met heel wat kennis over 'zijn' kinderen. Hij is goedgeplaatst om te beschrijven wat ze kunnen en hoe hij ze ziet evolueren. Door systematisch de portretten in te vullen kan hij zijn aanvoelen ook hard maken. Als hij ergens vragen bij heeft, geeft hij dat in het portret aan met een vraagteken. Zo kan hij het verder opvolgen, bespreken met de ouders, de verantwoordelijke of andere professionelen.

De beleving van het kind als uitgangspunt voor actie

Focussen op talenten betekent dat je bij het formuleren van acties ook uitgaat van het kind zelf, met zijn eigen ritme ... Je dwingt het niet om z'n jasje zelf aan te doen, maar kijkt of het klaar is om die stap te zetten. Hetzelfde geldt voor kinderen waar je je zorgen om maakt. De beleving van het kind is richtinggevend bij het bieden van ondersteuning en het zoeken naar acties.

Gericht zoeken naar acties

Bij het gericht zoeken naar acties vanuit het portret kun je daarom als volgt te werk gaan.

- 1) **Vertrek van de beleving van het kind:** zijn er problemen met zijn welbevinden of betrokkenheid? Op welke momenten of in welke situaties zie je die vooral?
  - Bij een lager welbevinden probeer je erachter te komen welke basisbehoeften bij dit kind niet vervuld zijn. (Zie 'Welbevinden' in de bijlagen.) Daar kun je je acties dan op afstemmen. Bij een kind dat onzeker is en heel vaak bevestiging vraagt, kan bijvoorbeeld de behoefte zich kundig te voelen onvoldoende vervuld zijn. Het is dan belangrijk het zoveel mogelijk te prijzen en te bevestigen in wat het doet.
  - Bij een lagere betrokkenheid tracht je op te sporen waar en wanneer dit kind niet (meer) uitgedaagd wordt. Valt het vooral buiten stil? Laat het zich afleiden door andere kinderen, of komt het net niet tot spelen wanneer de andere kinderen slapen? Vindt het niets wat aansluit bij zijn ontwikkelingsniveau? De kans op verandering is het grootst als je vertrekt vanuit de interesses van het kind. Een kind dat veel belangstelling heeft voor dieren, kun je wat vaker in de dierenboekjes laten kijken. Misschien kun je er ook een mapje met tekeningen en foto's van dieren voor maken.
- 2) **Bekijk de interesses van het kind.** Verplicht een kind zo weinig mogelijk iets te doen wat het niet leuk vindt. Een kind dat niet graag tekent, hoeft dat ook niet te doen. Elk kind zal natuurlijk al eens iets tegen zijn zin moeten doen. Maar door het kind te forceren bereik je vaak een tegenovergesteld effect en wordt de tegenzin of afkeer nog groter.

Wat een kind wel graag doet, moet je dan weer maximaal stimuleren, verrijken en verbreden. Een kind dat dol is op een bal, laat je er zo vaak mogelijk mee spelen, maar je kunt het ook ballen laten kleuren, met ballonnen laten spelen enzovoort.

3) Bekijk de relaties met anderen.

Het is heel normaal dat niet iedereen met iedereen even goed kan opschieten. Met sommigen 'klikt' het goed, met anderen minder. Dat is ook zo bij kinderen. Scheidingsangst kan hierin meespelen. Wanneer je een probleem opmerkt in de relaties van een kind met anderen, probeer dan eerst het welbevinden van het kind in te schatten. Misschien zijn de moeilijkheden terug te brengen tot het feit dat het kind zich minder goed in zijn vel voelt en moet je in de eerste plaats daaraan werken.

Tracht in ieder geval zoveel mogelijk te voorkomen dat het kind met deze – voor hem – moeilijke situatie geconfronteerd wordt. Een baby die bang is van een druk ouder kind, geef je een plaatsje waar hij zich veilig voelt. Kinderen die moeilijk met elkaar overweg kunnen, zet je niet naast elkaar aan tafel. Bij kinderen die verdrietig zijn, ga je niet alleen de tranen drogen. Er moet ook even over die gevoelens gepraat kunnen worden.

4) Ga na of er ontwikkelingsdomeinen zijn die leemtes vertonen.

Observeer eerst hoe de betrokkenheid van het kind is bij activiteiten binnen het ontwikkelingsdomein waar je je vragen bij stelt. Zoals al eerder gezegd, is betrokkenheid een goede indicator voor de vooruitgang in een bepaald domein. Wanneer die betrokkenheid er niet (meer) is, kun je weer de interesses van het kind aanspreken. Een kind dat weinig bezig is met grote motoriek maar wel van Nijntje houdt, zal misschien wel genieten van een dansje op de muziek van Nijntje.

Bouw dus telkens verder op het portret en de interesses van het kind.

Wat links in het hemdje van de figuur staat, zijn positieve dingen die je kunt gebruiken als je acties bedenkt. Een actie heeft meer kans op slagen als je werkt met dingen die het kind leuk vindt of goed kan of met mensen bij wie het graag is.

Neem bij het ondersteunen van acties altijd de beleving van het kind én van de begeleiding mee. *Wat voelt, denkt, wil het kind?* staat naast *Wat voel, denk, wil ik als begeleider in deze situatie?* In de realiteit is een actie immers altijd een wisselwerking tussen die twee partijen. Slechts één kant belichten stemt niet overeen met de werkelijkheid. Alleen als de begeleider een actie haalbaar acht, zal die ook uitgeprobeerd worden zoals ze bedoeld is.

1.5 OVER DE AANPAK

De beleving van kinderen wordt vanuit verschillende hoeken beïnvloed. Zo spelen elementen eigen aan het kind mee (bijvoorbeeld een verkoudheid, vermoeidheid ...). Bijzondere omstandigheden (de eerste sneeuw, een nieuwe baby thuis ...) zijn eveneens van invloed op de manier waarop een kind de opvang beleeft. Daarnaast bepaalt ook de aanpak van de begeleider hoe kinderen zich voelen en hoe uitgedaagd ze bezig kunnen zijn. Aanbod, sfeer, ruimte voor initiatief, organisatie en begeleiderstijl zijn mee bepalend voor het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen. Voor die factoren staat de begeleider zelf in en daar kan hij iets aan veranderen.

Het is dan ook belangrijk dat de begeleider zelf nadenkt over zijn aanpak. Daarom voorziet het systeem in een aantal 'aanpakfiches' als hulpmiddel om stil te staan bij de algemene werking. Ze bevatten stellingen en tips om via de aanpak op de beleving en de ontwikkeling van kinderen in te spelen. Ze geven aanwijzingen voor acties die uitgaan van de portretten.

2 WAT LEVERT ZIKO-VO OP?

Voor kinderen

- De begeleider neemt acties op maat van de kinderen (die aansluiten bij hun interesses en behoeften). Ook als er geen problemen zijn, helpt het om interesses en talenten in kaart te brengen, zodat de aanpak daarop kan inspelen. Dus: elk kind heeft er baat bij, waar het ook staat in zijn ontwikkeling.

Voor de begeleider

- Het volgsysteem biedt hulp om systematisch naar elk kind te kijken en er meer over te weten te komen door aandacht te hebben voor zijn beleving.
- Het doet je telkens weer het kind in zijn geheel bekijken (welbevinden, betrokkenheid en ontwikkeling).
- Het doet je stilstaan bij je eigen werking en zet je aan om nog meer op maat van de kinderen te werken.
- Het stimuleert je om je eigen aanpak te evalueren en te verfijnen.

Voor de ouders

- Het systeem biedt de mogelijkheid om breder naar het kind te kijken: er wordt gewerkt met ontwikkelingsdomeinen in plaats van met lijstjes.
- De ouders krijgen feedback over 'hun kind in de opvang'.
- Er is ruimte voor aanvullingen vanuit de thuissituatie.

Voor de verantwoordelijke

- Het volgsysteem is het vertrekpunt voor de systematische opvolging en ondersteuning van begeleiders.
- Het biedt zicht op het pedagogisch functioneren van begeleiders.
- Het biedt zicht op de ontwikkeling van elk kind.
- Het biedt een stramien voor kindbesprekingen.

Het volgsysteem brengt ouders en begeleiders als partners in de opvoeding van kinderen dicht bij elkaar.

3 SUGGESTIES BIJ HET INVOEREN VAN HET VOLGSYSTEEM

Het is belangrijk dat dit volgsysteem niet ingevuld wordt *omdat het moet*, maar dat het echt een hulpmiddel is in de begeleiding van kinderen. Ermee werken moet voor de begeleider een meerwaarde betekenen. Om het haalbaar te houden kan het aangewezen zijn het systeem stapsgewijs in te voeren. Eén krachtig advies: neem voldoende tijd.

3.1 IN KLEINE STAPPEN WERKEN

Je kunt het portret in zijn geheel aanbrengen, maar het is ook mogelijk in kleinere stappen te werken. Zo doen de begeleiders stap voor stap (succes)ervaringen op waarop ze telkens verder kunnen bouwen. Je geeft ze de kans om zich aangesproken te voelen en in het systeem te groeien. Je kunt de volgende strategieën overwegen.

- 1) Niet meteen met alle begeleiders beginnen, maar het systeem introduceren bij een geïnteresseerde groep. Die groep kan in een latere fase het 'mentorschap' opnemen voor 'nieuwkomers': het werken met het portret toelichten, de anderen er warm voor maken, ervaringen delen ... Zo krijg je als verantwoordelijke ook zelf de ruimte om erin te groeien.
- 2) Aanvankelijk slechts een deel van het portret laten invullen, bijvoorbeeld enkel welbevinden en betrokkenheid, en de rest blanco laten. Later kunnen de ontwikkelingsdomeinen, de feedback naar ouders en het formuleren van acties er dan in verschillende stappen bij komen.
- 3) Het is ook denkbaar dat een begeleider niet meteen een portret maakt van alle kinderen, maar zich beperkt tot een aantal dat hij zelf haalbaar acht. Hij kan één of twee van 'zijn' kinderen uitkiezen, eventueel kinderen waarover hij zich zorgen maakt.

- 4) Het is haalbaar om tweemaandelijks een portret van elk kind te maken, maar die frequentie is slechts een richtlijn. Pin je daar dus niet op vast. Als verantwoordelijke of begeleider kun je er uiteraard voor meer spreiding opteren. Zo zou je bijvoorbeeld voor de oudere kinderen wat meer tijd tussen twee portretten kunnen laten. Zorg er wel voor dat er regelmaat zit in het invullen.
- 5) Beperk het schrijfwerk: er hoeft niet noodzakelijk in elk vakje iets te staan. Eventueel kun je afspreken om in het begin enkel de kroontjes en de vraagtekens te kleuren of alleen in die vakjes iets te noteren.

3.2 PLANNING

Om de twee maanden een portret maken van elk kind wordt erg zwaar als je dat voor alle kinderen tegelijk moet doen. Je kunt het invullen spreiden door voor elk kind in een andere week te starten. Het eerste portret van een kind wordt gemaakt ongeveer twee maanden nadat het gestart is in de opvang. Zo kan vooraf een planning opgesteld worden.

3.3 PERIODE VAN UITPROBEREN

Laat begeleiders hun eigen weg vinden in het systeem. Geef hen de ruimte om ermee te leren omgaan en om te experimenteren. Zo kom je tot verrassende resultaten. Als de begeleider het systeem zelf in handen kan nemen, in plaats van te moeten uitvoeren wat 'gezegd wordt', wordt het ook 'zijn' systeem. Je kunt dit proces aanscherpen door uitwisseling tussen de betrokkenen te stimuleren en hun medeverantwoordelijkheid te geven (bv. het mentorschap, zoals hierboven vermeld). Na een periode van uitproberen kun je dan een terugkomdag plannen om ervaringen uit te wisselen, vragen te beantwoorden ...

3.4 VOOR ONDERSTEUNING ZORGEN

De rol van de 'expert' is cruciaal: begeleiders moeten weten bij wie ze terecht kunnen met hun vragen. Dat kan de verantwoordelijke zijn, maar ook een collega die al wat ervaring heeft met het systeem.

Vormingsessies, praatgroepen, gesprekken met de verantwoordelijke en met mentoren, huisbezoeken ... kunnen het proces van (zelf)reflectie ondersteunen. Langs dezelfde weg kan ondersteuning geboden worden aan nieuwe begeleiders. Naarmate het ZiKo-Vo-pakket ingeburgerd raakt, zullen er trouwens geleidelijk materialen ter beschikking komen (video-opnames, Powerpointpresentaties ...) die je ook kunt inzetten om nieuwkomers in het systeem in te leiden.

3.5 INTEGRATIE MET DE EIGEN VISIE IS NOODZAKELIJK

Elke opvang heeft een bepaalde visie op 'kwaliteit'. Het is belangrijk bij de start met het volgsysteem vanuit die visie te vertrekken. Ga na wat je erin aanspreekt en begin met die elementen waar je achter kunt staan.

Aangezien het volgsysteem de beleving en de ontwikkeling van het kind en de acties om in te spelen op zijn interesses combineert met ouderparticipatie, zal zich ongetwijfeld enige overlapping voordoen met je huidige manier van werken. Je zult de voordelen van het systeem moeten afwegen tegen de gebruikelijke gang van zaken: de manier waarop de ontwikkeling van de kinderen opgevolgd en besproken wordt, wie die gegevens bijhoudt, hoe acties gepland worden ... Misschien ga je nu zaken anders doen, dingen weglaten, aanvullend werken ...

Neem de tijd om dit systeem te integreren met je eigen visie op 'goede opvang'. Alleen zo zal het je werking optimaal aanvullen en niet als ballast worden ervaren (door jezelf en/of de begeleiders).

Als je het ook opneemt in je beleidsplan, stappen nieuwe begeleiders er meteen mee in en heb je een verantwoording klaar voor ouders of begeleiders met bezwaren.

3.6 OUDERS

Als de begeleider ouders informeert over het portret dat van hun kind gemaakt wordt met informatie over zijn ontwikkeling, wordt het voor hen duidelijker wat hun kind zoal meemaakt in de opvang en hoe belangrijk die is. Ze zien dat de begeleider alles in het werk stelt om het welbevinden, de betrokkenheid en de ontwikkeling van hun kind te bevorderen. Ouders zullen daardoor ook zelf bewuster stilstaan bij wat de opvang hun kind bijbrengt.

Met de portretten wil je de kinderen beter leren kennen, iets wat niet voor ieder kind vanzelfsprekend is. Met de ouders overleggen kan duidelijkheid en meer diepgang brengen. Zij kennen hun kind uiteraard ook en kunnen zijn portret aanvullen tot een vollediger beeld van het kind op dat moment.

Ten slotte nog dit: het portret kan geen vervanging zijn van de dagelijkse gesprekken, wel een aanvulling en een verrijking. Het zal de gesprekken ook in de richting van de interesses en de beleving van kinderen sturen. Dat leidt zonder twijfel tot nog meer acties op maat van het kind. Door af en toe even stil te staan en het portret in te vullen zul de begeleider ook meer zien dan de dagelijkse, praktische dingen die hij aan de ouders communiceert.

Geen rapport

Het is duidelijk dat we het portret niet zien als een rapport voor het kind. Daarom is het raadzaam dat de begeleider het ingevulde portret even met de ouders overloopt, voor hij het met hen meegeeft. Zo zullen ze het doel ervan correct kunnen inschatten en wat er geschreven staat beter kunnen situeren en begrijpen.

Als een kind zich geregeld niet goed voelt in de opvang of vaak niet tot betrokken spel komt, zal de begeleider dat in zijn dagelijkse gesprekjes met de ouders ook al weleens aangegeven hebben. Bij het overlopen van het portret zullen ze dan ook niet compleet uit de lucht vallen.

Een waarheidsgetrouw portret toont de zorg van de begeleider voor het kind en geeft aan dat hij acties wilt ondernemen om zijn welbevinden of betrokkenheid te verhogen.

Informereren

Bij het intakegesprek kun je het volgsysteem aan de ouders voorstellen en hun eerste vragen beantwoorden. Ze vinden alle informatie ook terug in de brochure.

Om ze meer vertrouwd te maken met het systeem kun je een informatieavond organiseren waarop je het nader toelicht en concreet toont hoe het werkt. Als ouders enthousiast reageren, zal dat voor de begeleider een extra stimulans zijn om verder te werken met het systeem.

4 ONDERSTEUNEN VAN DE BEGELEIDER

Met iets nieuws beginnen is altijd wel een beetje bedreigend. Daarom is het onontbeerlijk dat je oog hebt voor de individuele beleving van je begeleiders.

4.1 WELBEVINDEN EN BETROKKENHEID, OOK BIJ DE BEGELEIDER

In hoeverre is dit systeem nieuw en uitdagend voor de begeleider? Ziet hij er de meerwaarde van in ten opzichte van wat hij nu al doet? Kan hij daaruit iets leren voor zichzelf? Staat hij ervoor open? Hoe voelt hij zich bij het invullen van de portretten?

In een systeem dat welbevinden en betrokkenheid als vertrekpunt neemt, spreekt het voor zich dat je deze principes ook doortrekt naar de ondersteuning van de begeleider. Hoe ervaart die het werken met het volgsysteem? De kans op slagen is veel groter als de begeleider er zelf voor wil gaan dan wanneer het van bovenaf opgelegd wordt.

Ook de begeleider heeft tijd nodig om het systeem in zijn visie en werking in te passen. Het komt er dus op aan zijn welbevinden en betrokkenheid goed in te schatten om te weten hoe je hem het best begeleidt. Enkele aandachtspunten:

- Inschatten hoe een begeleider tegenover ZiKo-Vo staat, veronderstelt de nodige empathie en inleving van jouw kant. Ga na wat de begeleider denkt, voelt, wil.
- Het is ook goed stil te staan bij je eigen verwachtingen van het systeem én van de begeleider. Wat denk, voel en wil jij? Wees je ervan bewust dat ervaringen en verwachtingen van beide kanten (begeleider en verantwoordelijke) op elkaar inspelen.
- Begin met wat de begeleider zelf als haalbaar ziet. Draag zorg voor zijn basisbehoeften: bevorder zijn veiligheid, erkenning en ontwikkeling. Heb oog voor zijn moeilijk-

heden, maar zet ook successen in de verf. Benadruk positieve leerpunten of ervaringen met het systeem en geniet er samen van. Die zijn het uitgangspunt om eventueel een stap verder te gaan.

4.2 WEERSTANDEN

Wanneer het systeem voor de eerste keer echt gebruikt wordt, lukt dat bij begeleiders vaak enige weerstand uit. *“Ik vind dit maar vervelend. Is wat ik vroeger deed niet goed, misschien? Moet dat nu allemaal geregistreerd worden?”*

Het is belangrijk dat een begeleider kansen krijgt om deze bedenkingen uit te spreken voor je overgaat tot de inhoudelijke bespreking van observaties. Anders zullen ze de rest van het gesprek indirect beïnvloeden en een negatieve sfeer scheppen. Weerstanden hebben immers vaak te maken met onzekerheid, met niet goed weten hoe eraan te beginnen ... Eigenlijk duiden ze erop dat de begeleider het wel ter harte neemt.

Een open communicatie is daarom onontbeerlijk. Begeleider en verantwoordelijke zullen pas bezwaren durven uitspreken als ze zich veilig voelen bij elkaar. Besteed daarom de nodige aandacht aan het scheppen van de juiste gespreks sfeer. Door oor te hebben voor bezwaren, zorgen en weerstanden, weet je pas echt wat er leeft en waarop je kunt inspelen. Weerstanden detecteren is niet altijd eenvoudig. Uit angst voor kritiek op wat je zegt riskeer je signalen te negeren en te doen alsof er niets aan de hand is. Eigenlijk doe je dan hetzelfde als mensen die weerstand bieden: je ontwijkt en vlucht weg. Ga ook niet in de verdediging of probeer niet koste wat het kost je gelijk te halen. Vermijd welles-nietes-discussies; die doen de weerstand bij de andere alleen maar toenemen.

Hoe kun je met weerstand omgaan?

- **Benoem** eerst wat je hoort of waarneemt. (*“Ik merk dat je niets meer zegt.”*)
- **Accepteer** de houding van de andere door te laten merken dat je begrip opbrengt voor het feit dat er weerstanden zijn. (*“Het is ook niet vanzelfsprekend om dit zomaar te realiseren.”*)
- **Waardeer** de houding van de andere. Het feit dat de begeleider weerstand vertoont, wil zeggen dat hij wel met het onderwerp bezig is en het hem niet onverschillig laat.
- **Toon interesse.** Ga na wat er echt leeft. Stel veel open vragen en vat nu en dan de bezwaren samen. De tegenstand neemt vaak al af op het moment dat iemand merkt dat hij serieus genomen wordt en dat er echt naar hem geluisterd wordt.
- **Analyseer.** Haal de achterliggende boodschap uit wat gezegd wordt. Dat wordt een leerpunt voor de betrokken begeleider en misschien wel voor de hele opvang.
- **Vraag om steun en suggesties.** Nodig de begeleider uit om mee te denken over een mogelijke aanpak van het probleem. Neem weerstand serieus.
- Maak duidelijk dat je met dit instrument aan de kwaliteit van je opvang **werkt**. (*“We willen vooruit. We staan al ver, maar het kan altijd beter. De perfecte situatie bestaat niet.”*)
- Beklemtoon dat het volgsysteem heel dicht staat bij wat begeleiders doorgaans **zelf willen**: het verschil maken en kinderen helpen om zich echt goed te voelen en zich te ontwikkelen.

4.3 DIFFERENTIËREN

Niet elke begeleider begint in dezelfde situatie met dit systeem. Houd rekening met ieders mogelijkheden, behoeften en tempo.

Mogelijkheden

Sommige begeleiders schrijven niet graag of drukken zich schriftelijk niet zo makkelijk uit. Anderen hebben een vlotte pen. In bepaalde

portretten komt (de beleving van) het kind veel duidelijker naar boven dan in andere. Sommige observaties lijken veel objectiever dan andere.

Leg de lat niet voor iedereen even hoog, maar wel voor elk individu net hoog genoeg. Afhankelijk van ieders mogelijkheden kunnen portretten dus bondiger of vollediger, kernachtiger of rijker ... ingevuld zijn.

Elke stap die een begeleider zet of wil zetten, verdient waardering en de nodige aandacht. Het blijft nodig iedereen te motiveren om een stapje verder te gaan. Enkel als een begeleider ervaart dat hij op zijn niveau wordt aangesproken en mag werken, zal hij het basisvertrouwen krijgen om dat extra stapje ook te zetten.

Behoeften

Om te kunnen kijken vanuit de beleving van begeleiders en rekening te houden met hun welbevinden en betrokkenheid, moet je inzien dat niet iedereen zich op dezelfde manier inwerkt. Dat proces kan voor elk individu anders verlopen. Als je daar in de begeleiding rekening mee houdt, heb je een grotere kans op slagen (zie ook 4.4). Differentiëren is hier de boodschap.

Tempo

Bij de ene begeleider zal het systematisch leren werken met ZiKo-Vo trager verlopen dan bij de andere. Dat hoeft helemaal geen probleem te zijn. Zolang begeleiders zich goed voelen bij het systeem (welbevinden) en er verder mee willen (betrokkenheid), kan iedereen in zijn eigen tempo verdergaan. Niet alle begeleiders zullen dus op hetzelfde moment alle stappen in het systeem gebruiken.

4.4 BEGELEIDERS DOORLOPEN EEN PROCES

Je kunt niet verwachten dat alle begeleiders na een vorming meteen op dezelfde manier met het systeem aan de slag gaan. Verandering heeft tijd nodig en elke begeleider maakt dat proces op een andere manier door. Van in

het begin is daar ondersteuning bij nodig. Als een begeleider te lang alleen staat met zijn vragen, frustraties of onzekerheden, is hij veel moeilijker te motiveren om verder te gaan. De aard van de ondersteuning zal mee evolueren met de vragen die begeleiders zich na verloop van tijd over het systeem stellen.

Hoe werkt het volgsysteem?

De eerste zorg van begeleiders ligt bij zichzelf: *Wat is dit, hoe werkt dit en hoe moet ik dit met mijn werking integreren?* Het is dan ook belangrijk deze zorgen eerst weg te nemen door duidelijk te scheppen over het systeem. Pas daarna kun je met de verschillende onderdelen aan de slag gaan.

Hoe werk ik met het volgsysteem?

Dan verschuift de focus naar het systeem zelf: *Hoe moet ik het doen? Hoe kan ik ZiKo-Vo onder de knie krijgen? Werkt het? Hoe doen anderen het?*

Hoe werkt het volgsysteem voor mijn kinderen?

Tot slot zullen begeleiders zich de vraag stellen hoe kinderen in de opvang het systeem ervaren en hoe het hen kan helpen.

4.5 MOTIVEREN

Dit proces zal met vallen en opstaan verlopen. Het is dan ook belangrijk begeleiders te blijven motiveren als het even minder vlot loopt.

Toon de bruikbaarheid van het systeem aan en vertrek daarbij vanuit de vragen en de bekommernissen van begeleiders. Beantwoord hun vragen wanneer ze naar boven komen. Je werkt met individuen die elk andere behoeften hebben aan informatie, hulp en morele steun (zie 4.4).

4.6 BELANG VAN GOEDE VORMING EN TRAINING

Leren werken met ontwikkelingsdomeinen is een hele opgave. Misschien vraagt dat nog een aparte vorming, een discussieavond ...

5 OM EEN STAPJE VERDER TE GAAN ...

Hoe je met ZiKo-Vo werkt, wordt uitgelegd in de praktische handleiding. Hier volgen enkele bijkomende mogelijkheden die het systeem biedt. Spoor begeleiders zeker aan om die ook te proberen!

Voor de begeleider

- Je kunt bij elk portret een recente foto van het kind voegen. Iedere foto brengt verandering in beeld.
- Praat in de dagelijkse gesprekjes met ouders ook over welbevinden en betrokkenheid, of schrijf er iets over in het heen- en weerschrift. Zo blijven die begrippen levendig. Controleer geregeld of je ze nog vermeldt. Noteer in het schrift waar het kind mee heeft gespeeld, waar het vooral mee bezig geweest is die dag. Je kunt (eventueel met een kleurcode) ook aangeven of het een fantastische, een goede of een moeilijke dag was.
- Illustreer de inhoud van de portretten rijkelijk met foto's van bouwwerken, poppen-

spel, klauterpartijen ..., met teksten van lievelingsliedjes, met korte anekdotes, met tekeningen ... Zo worden de portretten echte 'portfolio's' met 'bewijzen' van de verschillende ontwikkelingsdomeinen. Die helpen je inzien dat hetzelfde ontwikkelingsgebied op heel wat verschillende manieren geoefend wordt. Dat maakt een portfolio ook zo interessant voor je communicatie met ouders: je beschikt over heel wat materiaal om te illustreren wat kinderen in de opvang leren.

Voor de verantwoordelijke

Met een begeleider over zijn pedagogisch functioneren praten is niet altijd eenvoudig. Door de begeleider te ondersteunen bij het in kaart brengen van welbevinden, betrokkenheid en ontwikkelingsgebieden van kinderen krijg je een goed zicht op de manier waarop hij naar hen kijkt. Het volgsysteem helpt je om de pedagogische aanpak van de begeleider te bespreken en te ondersteunen.

6 CONCLUSIE

- Tracht elkaar te vinden in één doel. *We stellen welbevinden en betrokkenheid van kinderen centraal in onze opvang. We staan met alle begeleiders en verantwoordelijken op één lijn.*
- Begin bij wat er is: de bestaande situatie met zijn beperkingen én het huidige niveau van welbevinden en betrokkenheid bij de begeleiders.
- Kies een werkterrein. *Met behulp van ZiKo-Vo willen we werken aan meer welbevinden en betrokkenheid bij onze kinderen.*
- Werk veelbelovende initiatieven uit en zorg dat ze ook uitgevoerd worden. *We maken de planning en afspraken op voor implementatie en opvolging, samen met de deelnemers.*
- Reflecteer over de genomen beslissingen. Geniet van successen en leer uit mislukkingen.
- Deel je ervaringen en ondersteun anderen in hun werk.

7 BIJLAGEN

7.1 WAT IS WELBEVINDEN?

Als een vis in het water, zo kun je een kind beschrijven dat zich echt goed voelt. En dat zie je. Het drukt op allerlei manieren uit dat het gelukkig is.

Genieten

Wat het eerst opvalt bij welbevinden is het genieten, het plezier hebben, het deugd hebben aan elkaar en aan de dingen. Het kind glundert, babbelt spontaan of zingt, glimlacht of schaterert.

Ontspanning en innerlijke rust

Een kind dat zich goed voelt, geeft een ontspannen indruk. Het voelt zich in geen enkel opzicht bedreigd. Zijn gezicht is open, niet verkrampt. Zijn spieren staan niet gespannen.

Vitaliteit

Bij welbevinden springt het energieke, de levenslust in het oog. Vaak kun je die van de mimiek aflezen: een levendige blik, een expressief gezicht. De lichaamshouding zegt ook veel: niet ineengezakt of met hangende schouders, maar rechtop, ruimte innemend.

Openheid

Als een kind zich goed voelt, is het ontvankelijk, aanspreekbaar, spontaan ... Contacten met anderen verlopen vlot en geven veel voldoening. Het kind is blij met de aandacht die het krijgt: een knuffel, een complimentje, een troostend woord, wat aanmoediging of hulp.

Zelfvertrouwen

Een houding die een zekere trots uitdrukt, straalt zelfzekerheid, zelfvertrouwen, een gevoel van eigenwaarde uit: zich 'groot' en 'sterk' voelen. Dat positieve zelfbeeld is de basis voor weerbaarheid: het kind laat niet zomaar over zich heen lopen, het is assertief.

In voeling met zichzelf

Een kind dat contact heeft met zijn gevoelens, kan genieten, maar zal moeilijke momenten ook sneller te boven komen. Het heeft immers voeling met zichzelf en verdringt zijn emoties niet.

De basisbehoeften

1. Lichamelijke behoeften (*behoefte aan eten, drinken, beweging, slaap ...*)
2. Behoefte aan affectie, warmte en tederheid (*geknuffeld worden, lichamenlijk contact en nabijheid, liefde en warmte ontvangen en kunnen geven*)
3. Behoefte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit (*de nood aan een min of meer voorspelbare omgeving, willen weten waar je aan toe bent, wat kan en niet kan en weten dat je op anderen kunt rekenen*)
4. Behoefte aan erkenning en bevestiging (*door anderen aanvaard en gewaardeerd worden, een 'eigen plaatsje' hebben in de groep, het gevoel hebben dat je iets betekent voor iemand*)
5. Behoefte om zichzelf als kundig te ervaren (*het gevoel hebben zelf écht iets te kunnen, iets meester te zijn, ervaren hoe je de grenzen van je mogelijkheden weet te verleggen, succes ervaren*)
6. Behoefte aan zingeving en aan morele waarde (*zich een 'goed' mens voelen en zich met de anderen en de wereld verbonden voelen*)

WAAR WELBEVINDEN GOED VOOR IS

Welbevinden is 'het emotioneel goed maken', als persoon 'goed in je vel zitten'. Een laag welbevinden wijst erop dat een kind er niet in slaagt aan zijn basisbehoeften te voldoen.

Natuurlijk hoeft niet elke vorm van onbehagen een probleem te zijn: frustraties zijn immers onvermijdelijk. Maar een voortdurend laag welbevinden veroorzaakt vaak psychische problemen: een kind verliest het contact met zichzelf en met zijn gevoelens. Het gaat zich overdreven hangerig, angstig of agressief gedragen of lijkt in zijn ontwikkeling een stap terug te zetten. Omdat al in de eerste levensfasen de basis van de persoonlijkheid wordt gelegd, kun je niet genoeg aandacht schenken aan signalen van laag welbevinden. Ook bij oudere kinderen wijzen deze signalen erop dat ze in hun sociaal-emotionele ontwikkeling bedreigd zijn.

Kortom, welbevinden is een teken van levenskwaliteit. Het wijst op een goede wisselwerking tussen het kind en zijn omgeving.

ER IETS AAN DOEN

Iets doen aan het welbevinden van kinderen staat niet gelijk aan kinderen verwennen en hen simpelweg alles geven wat ze vragen. Volwassenen kunnen een kind helpen zelfvertrouwen te ontwikkelen, gevoelens te onderkennen en te uiten, met andere kinderen te leren omgaan, succes te ervaren, al zijn talenten en zijn ondernemingszin te ontwikkelen enzovoort.

Welbevinden geeft energie. Het zorgt ervoor dat het kind in voeling blijft met zichzelf en innerlijk sterker wordt. Daarom is het noodzakelijk om in welbevinden te investeren, voor het kind van nu en voor de volwassene die het later zal worden.

7.2 WAT IS BETROKKENHEID?

Een kind dat betrokken is, is 'helemaal opgeslorpt' in zijn activiteit: met blokken spelen, boetsen of puzzelen, naar een verhaal luisteren, samen zingen ... Het is een heel aparte beleving die je zowel bij baby's als bij volwassenen kunt herkennen.

Motivatie

Als je betrokken bent, voel je je aangesproken door de activiteit en ben je dus werkelijk geïnteresseerd. Betrokkenheid krijg je niet als je dingen alleen maar doet omdat anderen het vragen of je ertoe verplichten. De motivatie komt vanuit jezelf.

Intense mentale activiteit

Bij betrokkenheid stel je je helemaal open voor ervaringen: de indrukken die je opdoet, zijn heel sterk. Je spreekt je verbeelding en je denkvermogen ten volle aan. Bij niet-betrokken activiteit zijn de gewaarwordingen niet doorleefd, dus oppervlakkig.

Voldoening

Betrokkenheid is een heerlijke toestand: je bent in vervoering. Wat je beleeft, is energie die door je stroomt. Kinderen nemen spontaan telkens opnieuw initiatieven die hen in die toestand brengen. Vooral in hun spel vinden ze deze genoegdoening. Als betrokkenheid ontbreekt, krijg je verveling, een gevoel van leegte en frustratie.

Exploratiedrang

De bron voor betrokkenheid is de ontdekkings- of exploratiedrang, de drang om de wereld te 'ervaren', om zintuiglijke indrukken op te doen, om greep te krijgen op de werkelijkheid. Aanvankelijk is dat 'greep krijgen' letterlijk te nemen: aanraken en grijpen wat in de buurt komt. Gaandeweg gaat het meer om het 'begrijpen' van de werkelijkheid.

Aan de grens van je mogelijkheden

Betrokkenheid is maar mogelijk als een activiteit een uitdaging inhoudt, dus niet te makkelijk en ook niet te moeilijk is. Bij betrokkenheid bewegen mensen zich dus aan de grens van hun mogelijkheden. Ze spreken hun vermogens ten volle aan, ze geven het beste van zichzelf – en dat geldt zowel voor baby's als volwassenen, zowel voor kinderen met een zwakke mentale ontwikkeling als voor hoogbegaafden.

WAAR BETROKKENHEID GOED VOOR IS

Betrokkenheid is iets heel bijzonders. Iedereen die gewoon naar kinderen kijkt, wordt erdoor verrast. Je voelt intuïtief aan dat je het spel niet mag verstoren.

Als er betrokkenheid is, weet je dat kinderen hun mogelijkheden aanspreken en dat ze 'in ontwikkeling' zijn: ze leren op een dieper niveau, ze worden echt competentier.

Als betrokkenheid ontbreekt, is er reden tot ongerustheid. De kans is groot dat de ontwikkeling stilvalt. Daarom moet je er alles aan doen om een omgeving te scheppen waarin elk kind zich goed voelt en betrokken is.